45. ročník matematické olympiády na středních školách

Kategorie A

In: Leo Boček (editor); Karel Horák (editor); Richard Kollár (editor); Václav Sedláček (editor); Jaromír Šimša (editor); Pavel Töpfer (editor): 45. ročník matematické olympiády na středních školách. Zpráva o řešení úloh ze soutěže konané ve školním roce 1995/1996. 37. mezinárodní matematická olympiáda. 8. mezinárodní olympiáda v informatice. (Czech). Praha: Jednota českých matematiků a fyziků, 1997. pp. 51–80.

Persistent URL: http://dml.cz/dmlcz/404999

Kategorie A

Texty úloh

A – I – 1

Sloupce šachovnice 8×8 označme zleva doprava čísly $1, 2, \ldots, 8$, řádky označme stejnými čísly zdola nahoru. Do každého políčka zapíšeme součet čísel příslušného řádku a sloupce. Vybereme 8 polí tak, aby žádná dvě z nich nebyla ani ve stejném řádku, ani ve stejném sloupci. Jaký je
a) největší možný součet,
b) největší možný součin,
c) nejmenší možný součet druhých mocnin
čísel na vybraných polích? *(J. Zhouf)*

A – I – 2

Na stranách AB, BC a CA daného trojúhelníka ABC jsou zvoleny po řadě body K, L a M tak, že platí

$$0 < \frac{|AK|}{|AB|} = \frac{|BL|}{|BC|} = \frac{|CM|}{|CA|} < 1.$$

Dokažte, že pokud je trojúhelník KLM rovnostranný, pak je rovnostranný i trojúhelník ABC. *(J. Šimša)*

A – I – 3

Posloupnost přirozených čísel a_1, a_2, a_3, $\ldots$ splňuje pro každé přirozené $n \geqq 1$ tři rovnosti:

$$a_n + a_{2n} = a_{3n},$$

$$a_n + a_{3n-1} = a_{2n} + a_{2n-1},$$

$$a_n + a_{3n+1} = a_{2n} + a_{2n+1}.$$

Přitom víme, že všechny čtyři členy a_1, a_{14}, a_{17} a a_{21} jsou prvočísla. Dokažte rovnost $a_{1995} = a_{2000}$. *(J. Šimša)*

A – I – 4

Dokažte, že pokud pro přirozená čísla a, b je i číslo

$$\frac{a+1}{b}+\frac{b+1}{a}$$

přirozené, pak pro největší společný dělitel D čísel a, b platí nerovnost $D \leqq \sqrt{a+b}$. Může nastat rovnost v případě, že $D < a < b$?

(*převzatá úloha*)

A – I – 5

Najděte všechny funkce $f\colon \mathbb{N} \to \mathbb{Z}$ splňující pro každá $x, y \in \mathbb{N}$ rovnost

$$f(xy) = f(x) + f(y) - f\bigl(D(x,y)\bigr),$$

kde $D(x,y)$ značí největší společný dělitel čísel x, y, víte-li, že platí $f(p) =$ $= p$ pro každé prvočíslo p.

(*P. Hliněný*)

A – I – 6

V prostoru je dán trojúhelník ABC se stranami $|AB| = |AC| = 10\,\mathrm{cm}$ a $|BC| = 12\,\mathrm{cm}$. Najděte množinu všech bodů D, pro které spojnice středu O koule opsané čtyřstěnu $ABCD$ s těžištěm T tohoto čtyřstěnu je přímka kolmá na rovinu ADT.

(*P. Leischner*)

A – S – 1

Najděte všechny dvojice celých čísel a, b takových, že obě čísla

$$\frac{a+1}{b}+\frac{b+1}{a}, \qquad \frac{a^2}{b}+\frac{b^2}{a}$$

jsou celá.

(*R.Kollár*)

A – S – 2

Najděte největší reálné číslo q, pro které nerovnost $2^n \geqq 1 + nq^n$ platí pro každé přirozené číslo $n \geqq 2$.

(*J.Šimša*)

A – S – 3

Popište konstrukci rovnoramenného trojúhelníku ABC se základnou AB, pro který platí $|OA| = 9\,\mathrm{cm}$ a $|OB| = 3\,\mathrm{cm}$, kde O je střed kružnice připsané straně BC trojúhelníku ABC (tj. kružnice, která se vně dotýká strany BC a prodloužení stran AB a AC). (*A. Vrba*)

A – II – 1

Určete, pro která přirozená čísla n existuje liché n-ciferné číslo, které je dělitelné třinácti a má ciferný součet rovný čtyřem. (*J. Šimša*)

A – II – 2

Dané jsou dvě kružnice $k_1(S_1, r_1)$ a $k_2(S_2, r_2)$, $r_1 < r_2$, které se vně dotýkají v bodě F. Nechť t je jejich společná vnější tečna, její body dotyku s kružnicemi k_1, k_2 označme po řadě A, B. Veďme teď jinou tečnu ke kružnici k_1 rovnoběžnou s přímkou t. Její dotykový bod s kružnicí k_1 označme C a průsečíky s kružnicí k_2 označme D, E. Dokažte, že bod F a středy kružnic opsaných trojúhelníkům ABC a ADE leží na jedné přímce. (*M. Niepel*)

A – II – 3

V rovině je dána úsečka AB. Najděte všechny body C této roviny takové, že pro střed O kružnice opsané trojúhelníku ABC a jeho těžiště T platí: $O \not\equiv T$, $OT \perp CT$. (*M. Engliš*)

A – II – 4

Děti se v táboře dělily do družin následujícím způsobem: Vedoucí určil mezi dětmi několik náčelníků. Každý náčelník si pak do své družiny vzal všechny své kamarády z tábora (kamarádství je vzájemné). Kupodivu to vyšlo *dobře*, tedy tak, že se náčelníci nemuseli o žádné dítě hádat, žádné dítě nezbylo a žádní dva náčelníci nebyli kamarádi. Podruhé určil vedoucí jiný počet náčelníků. Mohlo rozdělení dětí popsaným způsobem opět dopadnout *dobře*? (*P. Hliněný*)

A – III – 1

Jestliže pro posloupnost $\big(G(n)\big)_{n=0}^{\infty}$ celých čísel platí

$$\begin{aligned} &G(0) = 0,\\ &G(n) = n - G\big(G(n-1)\big) \quad (n = 1, 2, 3, \ldots), \end{aligned}$$

potom

a) pro každé přirozené číslo k je $G(k) \geqq G(k-1)$;

b) neexistuje přirozené číslo k takové, že $G(k-1) = G(k) = G(k+1)$.

Dokažte. (*M. Engliš*)

A – III – 2

V prostoru je dán ostroúhlý trojúhelník ABC s výškami AP, BQ a CR. Dokažte, že pro každý vnitřní bod V trojúhelníku PQR existuje čtyřstěn $ABCD$ takový, že bod V má ze všech bodů stěny ABC největší vzdálenost (po povrchu čtyřstěnu) od bodu D. (*P. Černek, J. Šimša*)

A – III – 3

Je dáno šest tříprvkových podmnožin konečné množiny X. Dokažte, že prvky množiny X je možno obarvit dvěma barvami tak, aby žádná ze šesti daných podmnožin nebyla jednobarevná, tj. neměla všechny tři prvky stejné barvy. (*P. Hliněný*)

A – III – 4

Je dán ostrý úhel XCY a na jeho ramenech CX, CY po řadě body A a B tak, že $|CX| < |CA| = |CB| < |CY|$. Popište konstrukci přímky, která protíná rameno CX a úsečky AB, BC po řadě v bodech K, L a M tak, že platí

$$|KA| \cdot |YB| = |XA| \cdot |MB| = |LA| \cdot |LB| \neq 0.$$

(*P. Černek*)

A – III – 5

Pro která celá čísla k existuje funkce $f\colon \mathbb{N} \to \mathbb{Z}$ splňující

(i) $f(1\,995) = 1\,996$,

(ii) $f(xy) = f(x) + f(y) + k \cdot f\big(D(x,y)\big)$ pro všechna přirozená čísla x, y?

$D(x,y)$ označuje největší společný dělitel čísel x, y. (*P. Hliněný*)

A – III – 6

Na stranách AB, BC a CA daného trojúhelníku ABC jsou dány po řadě body K, L a M tak, že platí

$$\frac{|AK|}{|AB|} = \frac{|BL|}{|BC|} = \frac{|CM|}{|CA|} = \frac{1}{3}.$$

Jsou-li kružnice opsané trojúhelníkům AKM, BLK a CML shodné, jsou shodné i kružnice těmto třem trojúhelníkům vepsané. Dokažte.

(J. Šimša)

A – I – 1

a) Ukážeme, že celkový součet vybraných čísel nezávisí na způsobu jejich výběru. Každé číslo v tabulce je součtem čísla řádku a sloupce, v němž je zapsáno, proto je celkový součet čísel roven součtu čísel sloupců plus součet čísel řádků, v nichž jsou zapsána. Protože z každého sloupce a z každého řádku vybíráme právě jedno číslo, bude celkový součet vždy roven součtu čísel všech sloupců plus součet čísel všech řádků. Oba součty jsou však rovny součtu přirozených čísel $1, 2, \ldots, 8$, proto je součet vybraných čísel roven

$$1 + 2 + \ldots + 8 + 1 + 2 + \ldots + 8 = 72,$$

a tento součet nezávisí na způsobu výběru čísel, je to tedy i součet maximální.

b) Označme a_1 číslo řádku, v němž je číslo vybrané z prvého sloupce. Podobně označme a_2 číslo řádku, v němž je číslo vybrané z druhého sloupce. Takto pro $i \in \{1, 2, \ldots, 8\}$ označíme a_i číslo řádku, v němž je číslo vybrané z i-tého sloupce. Součin vybraných čísel je pak roven

$$(1 + a_1)(2 + a_2) \cdot \ldots \cdot (8 + a_8), \tag{1}$$

kde $a_1, \ldots, a_8$ je nějaká permutace čísel $1, 2, \ldots, 8$. Maximální hodnotu tohoto výrazu můžeme určit více způsoby.

Protože máme jen konečný počet možností výběru čísel $a_1, a_2, \ldots, a_8$, maximum uvažovaného výrazu zřejmě existuje. Ukážeme, že součin (1) je maximální, jestliže $a_1 > a_2 > a_3 > \ldots > a_8$, neboli $a_1 = 8$, $a_2 = 7$, ..., $a_8 = 1$. Nechť například $a_i < a_j$ pro $i < j$. Součin ostatních výrazů $k + a_k$ se nezmění, vyměníme-li navzájem a_i a a_j. Dokážeme, že takovouto výměnou se zvětší hodnota $(i + a_i)(j + a_j)$, a tedy i celkový součin:

$$(i + a_i)(j + a_j) < (j + a_i)(i + a_j),$$

$$ij + ia_j + ja_i + a_i a_j < ji + ja_j + ia_i + a_i a_j,$$

$$j(a_i - a_j) + i(a_j - a_i) < 0,$$

$$(i - j)(a_j - a_i) < 0.$$

Ale $i - j < 0$ a zároveň $a_j - a_i > 0$, tj. záměnou čísel a_i a a_j se hodnota výrazu zvětšila, proto vzrostl i celý součin. Daný výraz bude tudíž maximální pro $a_1 = 8$, $a_2 = 7$, ..., $a_8 = 1$, kdy je roven 9^8.

Jiný postup. Protože čísla $i + a_i$ $(i = 1, 2, \ldots, 8)$ jsou nezáporná, můžeme použít nerovnost mezi aritmetickým a geometrickým průměrem této osmice čísel:

$$\sqrt[8]{(a_1 + 1)(a_2 + 2) \cdot \ldots \cdot (a_8 + 8)} \leqq$$
$$\leqq \frac{(a_1 + 1) + (a_2 + 2) + \ldots + (a_8 + 8)}{8}.$$

Ale z části a) už víme, že součet $(a_1 + 1) + (a_2 + 2) + \ldots + (a_8 + 8)$ je roven 72 pro každý výběr čísel a_i. Proto platí:

$$(a_1 + 1)(a_2 + 2) \cdot \ldots \cdot (a_8 + 8) \leqq \left(\frac{72}{8}\right)^8 = 9^8.$$

Protože rovnost v této nerovnosti nastává, právě když je všech osm čísel stejných, bude součin největší pro $a_1 + 1 = a_2 + 2 = \ldots = a_8 + 8 = \frac{72}{8}$. To však nastane jen pro $a_1 = 8$, $a_2 = 7$, …, $a_8 = 1$. Uvažovaný součin je pak roven 9^8. Maximální součin vybraných čísel dostaneme proto v případě, že vybereme čísla na úhlopříčce vedoucí z levého horního do pravého dolního rohu.

c) Použijeme stejné označení jako v části b). Minimalizujeme hodnotu výrazu

$$(a_1 + 1)^2 + (a_2 + 2)^2 + \ldots + (a_8 + 8)^2. \tag{2}$$

Po roznásobení (2) dostaneme

$$a_1^2 + a_2^2 + \ldots + a_8^2 + 1^2 + 2^2 + \ldots + 8^2 + 2(a_1 + 2a_2 + \ldots + 8a_8).$$

Protože součet $a_1^2 + a_2^2 + \ldots + a_8^2 + 1^2 + 2^2 + \ldots + 8^2$ nezávisí na pořadí $a_1, a_2, \ldots, a_8$, potřebujeme minimalizovat výraz $a_1 + 2a_2 + 3a_3 + \ldots + 8a_8$. O tom, že tento výraz je nejmenší právě pro $a_1 = 8$, $a_2 = 7$, …, $a_8 = 1$, se můžeme přesvědčit více způsoby. Můžeme např. použít Čebyševovu nerovnost, anebo podobné úvahy jako v části b) 1. postupu:

Stačí uvážit, že pokud není $a_1 > a_2 > \ldots > a_8$, musí pro nějaké $i, j \in \{1, 2, \ldots, 8\}$ platit $a_i > a_j$ a zároveň $i > j$. Výměnou hodnot a_i a a_j však dostaneme

$$ia_i + ja_j > ja_i + ia_j,$$
$$(j - i)(a_j - a_i) > 0,$$

neboli

$$1a_1 + \ldots + ja_j + \ldots + ia_i + \ldots + 8a_8 >$$
$$> 1a_1 + \ldots + ja_i + \ldots + ia_j + \ldots + 8a_8,$$

a proto takováto volba nemůže být nejlepší. Je tedy

$$(a_1 + 1)^2 + (a_2 + 2)^2 + \ldots + (a_8 + 8)^2 \geqq 648,$$

přičemž rovnost nastane jen pro $a_1 = 8$, $a_2 = 7, \ldots, a_8 = 1$.

Jiný postup. Z nerovnosti mezi kvadratickým a aritmetickým průměrem pro čísla $a_1 + 1, a_2 + 2, \ldots, a_8 + 8$ dostáváme, že

$$\frac{(a_1 + 1)^2 + (a_2 + 2)^2 + \ldots (a_8 + 8)^2}{8} \geqq$$
$$\geqq \left(\frac{(a_1 + 1) + (a_2 + 2) + \ldots + (a_8 + 8)}{8}\right)^2 = 81,$$
$$(a_1 + 1)^2 + (a_2 + 2)^2 + \ldots (a_8 + 8)^2 \geqq 648,$$

kde rovnost nastane, jen když se budou rovnat čísla $a_1 + 1$, $a_2 + 2$, ..., $a_8 + 8$, neboli pro $a_1 = 8$, $a_2 = 7$, ..., $a_8 = 1$ stejně jako v části b).

A – I – 2

Vzhledem k dané rovnosti poměrů

$$0 < \frac{|AK|}{|AB|} = \frac{|BL|}{|BC|} = \frac{|CM|}{|CA|} = \frac{1}{k+1} < 1$$

($k > 0$), můžeme zavést následující označení: $|AK| = x$, $|KB| = kx$, $|BL| = y$, $|LC| = ky$, $|CM| = z$, $|MA| = kz$ (obr. 21).

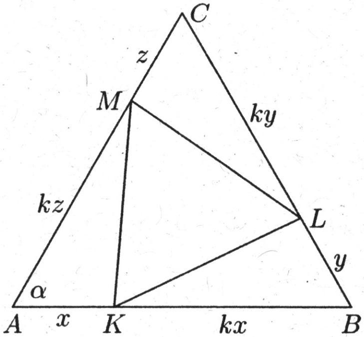

Obr. 21

Použijeme dvakrát kosinovou větu:

$$|BC|^2 = |AB|^2 + |AC|^2 - 2|AB||AC|\cos\alpha,$$
$$|KM|^2 = |AK|^2 + |AM|^2 - 2|AK||AM|\cos\alpha$$

a vyloučíme $\cos\alpha$. Použitím zavedeného označení dostaneme

$$|MK|^2 = x^2(1-k) + y^2k + z^2(k^2-k);$$

analogicky

$$|KL|^2 = y^2(1-k) + z^2k + x^2(k^2-k),$$
$$|LM|^2 = z^2(1-k) + x^2k + y^2(k^2-k).$$

Protože $|MK| = |KL|$, musí platit

$$x^2(1-k^2) + y^2(2k-1) + z^2(k^2-2k) = 0. \tag{1}$$

Podobně z rovností $|KL| = |LM|$, $|LM| = |MK|$ vyjde

$$y^2(1-k^2) + z^2(2k-1) + x^2(k^2-2k) = 0, \tag{2}$$
$$z^2(1-k^2) + x^2(2k-1) + y^2(k^2-2k) = 0. \tag{3}$$

Vyloučením z^2 z rovnic (1) a (2) dostaneme

$$(x^2-y^2)(k^2-k+1)^2 = 0.$$

Protože rovnice $k^2-k+1=0$ nemá žádný reálný kořen a $x, y > 0$, plyne odtud, že $x = y$. Analogicky z rovnic (2) a (3) dostaneme $y = z$. Je tedy $x = y = z$, a tudíž i $|AB| = |BC| = |CA|$.

Jiné řešení. Označme obsahy trojúhelníků MAK, KBL, LCM a ABC po řadě S_A, S_B, S_C a S. Potom

$$S_A = \frac{1}{2}x \cdot kz \cdot \sin\alpha =$$
$$= \frac{1}{2}\frac{k}{(k+1)^2}\cdot(k+1)x\cdot(k+1)z\cdot\sin\alpha = \frac{k}{(k+1)^2}S.$$

Analogicky je

$$S_B = \frac{k}{(k+1)^2}S \quad \text{a} \quad S_C = \frac{k}{(k+1)^2}S,$$

tj. $S_A = S_B = S_C$. Protože trojúhelníky MAK, KBL, LCM mají stejný obsah a $|MK| = |KL| = |LM|$, mají shodné výšky na strany MK, KL, LM.

Veďme body A, B, C po řadě rovnoběžky XY, YZ, ZX s přímkami MK, KL, LM. Především trojúhelník XYZ je rovnostranný (neboť trojúhelník KLM je rovnostranný). Z předcházejícího vyplývá, že body K, L, M jsou stejně vzdálené od příslušných stran trojúhelníku XYZ, a leží tedy na osách příslušných úhlů. Proto můžeme zavést následující označení (osa úhlu rozděluje protilehlou stranu trojúhelníku v poměru přilehlých stran):

$$|AY| = s, \quad |YB| = ks, \quad |BZ| = t,$$
$$|ZC| = kt, \quad |CX| = u, \quad |XA| = ku.$$

Z rovností $|XY| = |YZ| = |ZX|$ pak plyne, že $ku + s = ks + t = kt + u$. Řešením této soustavy dostaneme $s = t = u$. Trojúhelníky AYB, BZC, CXA jsou tedy shodné (podle věty sus) a $|AB| = |BC| = |CA|$.

Jiné řešení. Zvolme na stranách KL, LM, MK po řadě body D, E, F tak, aby platilo

$$\frac{|LD|}{|DK|} = \frac{|ME|}{|EL|} = \frac{|KF|}{|FM|} = \frac{|AK|}{|KB|} = m.$$

Protože trojúhelník KLM je rovnostranný, je rovnostranný i trojúhelník DEF. Nechť d_A, d_K, d_M, d_D, d_E jsou postupně vzdálenosti bodů A, K, M, D, E od přímky BC. Z daných poměrů pak vyplývá, že

$$d_K = \frac{1}{m+1} d_A, \quad d_M = \frac{m}{m+1} d_A,$$
$$d_D = \frac{m}{m+1} d_K, \quad d_E = \frac{1}{m+1} d_M.$$

Odtud plyne, že $d_D = d_E = \dfrac{m}{(m+1)^2} d_A$, takže ED a BC jsou rovnoběžné. Analogicky se dokáže, že i dvojice EF, CA a FD, AB jsou rovnoběžné. Trojúhelník ABC je tedy rovnostranný.

A – I – 3

Přepíšeme-li dané rekurentní vztahy na tvar

$$a_{3n} = a_n + a_{2n},$$
$$a_{3n+1} = a_{2n} + a_{2n+1} - a_n,$$
$$a_{3n-1} = a_{2n} + a_{2n-1} - a_n,$$

vidíme, že daná posloupnost je jednoznačně určená svými prvními dvěma členy. Nechť $a_1 = r$, $a_2 = s$. Přímým výpočtem dostaneme

$$a_3 = r + s,\ a_5 = r + 2s,\ a_7 = r + 3s,\ \dots,$$
$$a_{17} = r + 8s,\ \dots,\ a_{21} = r + 10s,\ \dots,$$
$$a_4 = 2s,\ a_6 = 3s,\ a_8 = 4s,\ \dots,\ a_{14} = 7s,\ \dots$$

Protože $a_{14} = 7s$ je prvočíslo, musí být $s = 1$, a protože čísla $a_1 = r$, $a_{17} = r + 8s$, $a_{21} = r + 10s$ jsou prvočísla, která dávají při dělení třemi různé zbytky, je jedno z nich dělitelné třemi, takže $r = 3$. Nyní můžeme (i když poněkud zdlouhavě) pokračovat v postupném používání rekurentních vztahů až do výpočtu $a_{1\,995}$, $a_{2\,000}$.

Lepší ovšem je všimnout si po výpočtu několika prvních členů dané posloupnosti, že patrně pro každé přirozené k platí

$$a_{2k+1} = r + ks,$$
$$a_{2k} = ks;$$

díky již zmíněné jednoznačnosti stačí ověřit, že každá takto definovaná posloupnost splňuje rekurentní vztahy ze zadání.

a) n je sudé tvaru $n = 2k$:

$$a_n + a_{2n} = a_{2k} + a_{4k} = ks + 2ks = 3ks,$$
$$a_{3n} = a_{6k} = 3ks,$$
$$a_n + a_{3n-1} = a_{2k} + a_{6k-1} = ks + r + (3k-1)s =$$
$$= r + (4k-1)s,$$
$$a_{2n} + a_{2n-1} = a_{4k} + a_{4k-1} = 2ks + r + (2k-1)s =$$
$$= r + (4k-1)s,$$
$$a_n + a_{3n+1} = a_{2k} + a_{6k+1} = ks + r + 3ks = r + 4ks,$$
$$a_{2n} + a_{2n+1} = a_{4k} + a_{4k+1} = 2ks + r + 2ks = r + 4ks.$$

b) n je liché tvaru $n = 2k + 1$:

$$\begin{aligned}
a_n + a_{2n} &= a_{2k+1} + a_{4k+2} = r + ks + (2k+1)s = \\
&= r + (3k+1)s, \\
a_{3n} &= a_{6k+3} = r + (3k+1)s, \\
a_n + a_{3n-1} &= a_{2k+1} + a_{6k+2} = r + ks + (3k+1)s = \\
&= r + (4k+1)s, \\
a_{2n} + a_{2n-1} &= a_{4k+2} + a_{4k+1} = (2k+1)s + r + 2ks = \\
&= r + (4k+1)s, \\
a_n + a_{3n+1} &= a_{2k+1} + a_{6k+4} = r + ks + (3k+2)s = \\
&= r + (4k+2)s, \\
a_{2n} + a_{2n+1} &= a_{4k+2} + a_{4k+3} = \\
&= (2k+1)s + r + (2k+1)s = r + (4k+2)s.
\end{aligned}$$

Potom pro $r = 3$ a $s = 1$ dostáváme $a_{1\,995} = 3 + 997 = 1\,000 = a_{2\,000}$.

A – I – 4

Po jednoduché úpravě dostaneme, že

$$\frac{a+1}{b} + \frac{b+1}{a} = \frac{a^2 + b^2 + a + b}{ab}. \tag{1}$$

Protože D je největší společný dělitel čísel a, b, můžeme psát $a = Da_1$ a $b = Db_1$, kde a_1, b_1 jsou nesoudělná přirozená čísla. Výraz (1) má po vykrácení tvar

$$\frac{Da_1^2 + Db_1^2 + a_1 + b_1}{Da_1 b_1}. \tag{2}$$

Aby výraz (2) byl přirozené číslo, musí být čitatel dělitelný jmenovatelem, a tedy i všemi jeho děliteli. Proto musí být čitatel dělitelný D,

$$D \mid Da_1^2 + Db_1^2 + a_1 + b_1.$$

Číslo D zřejmě dělí čísla Da_1^2 a Db_1^2, proto musí platit

$$D \mid a_1 + b_1. \tag{3}$$

Protože čísla a_1, b_1, D jsou přirozená a platí (3), musí zároveň být

$$D \leqq a_1 + b_1, \tag{4}$$

což po přenásobení D $(D > 0)$ dává

$$D^2 \leqq a + b.$$

Po odmocnění (obě strany jsou kladné) vychází, že

$$D \leqq \sqrt{a+b}. \tag{5}$$

Ještě musíme zjistit, zda někdy nastane v (5) rovnost. Ta zřejmě nastane, právě když nastane rovnost v nerovnosti (4). Proto musí být $D = a_1 + b_1$. Aby byla zároveň splněna podmínka $D < a < b$, musí platit $1 < a_1 < b_1$. Volme proto $a_1 = 2$ a $b_1 = 5$. Potom musí být $D = 2+5 = 7$, neboli $a = Da_1 = 14$ a $b = Db_1 = 35$. Snadno se přesvědčíme, že v tomto případě rovnost (5) skutečně nastane.

Poznámka. Můžeme postupovat také tak, že na začátku zavedeme substituci $a = a_1 D$, $b = b_1 D$ a po obdobných úvahách dojdeme k tvrzení $D^2 \mid a + b$, což po odmocnění dává (5).

A – I – 5

Především si všimněme, že pro nesoudělná čísla x, y platí

$$f(xy) = f(x) + f(y) - f(1).$$

Proto pro prvočíselný rozklad $n = p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_m^{\alpha_m}$ čísla n ($p_1, p_2, \dots, p_m$ jsou různá prvočísla a $\alpha_1, \alpha_2, \dots, \alpha_m$ jsou přirozená čísla) dostáváme, že $f(n) = f(p_1^{\alpha_1}) + f(p_2^{\alpha_2}) + \dots + f(p_m^{\alpha_m}) - (m-1)f(1)$. Dále opakovaným použitím dané rovnosti zjistíme, že $f(p^\alpha) = f(p^{\alpha-1}) = \dots = f(p) = p$ pro prvočíslo p a libovolné přirozené číslo α. Odtud vyplývá, že platí

$$f(n) = p_1 + p_2 + \dots + p_m - (m-1)f(1), \qquad n = p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_m^{\alpha_m}.$$

Dokažme ještě uvedené tvrzení podrobněji:

Nejdříve dokážeme matematickou indukcí podle α, že pro prvočíslo p platí $f(p^\alpha) = f(p) = p$.

První krok. Pro $\alpha = 1$ plyne tvrzení přímo ze zadání.

Druhý krok. Nechť tvrzení platí pro $\alpha \geqq 1$, potom

$$f(p^{\alpha+1}) = f(p^\alpha) + f(p) - f\big(D(p^\alpha, p)\big) = f(p^\alpha).$$

Odtud podle indukčního předpokladu plyne, že je také

$$f(p^{\alpha+1}) = f(p^{\alpha}) = f(p) = p.$$

Dále dokážeme, že pokud $n = p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_m^{\alpha_m}$ je prvočíselný rozklad čísla $n \geqq 2$, je

$$f(n) = f(p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_m^{\alpha_m}) = p_1 + p_2 + \dots + p_m - (m-1)f(1).$$

Tvrzení dokážeme opět indukcí, tentokrát podle počtu m prvočíselných dělitelů čísla n.

První krok. Pro $m = 1$ dostáváme předchozí tvrzení, které jsme právě dokázali.

Druhý krok. Nechť tvrzení platí pro $m \geqq 1$. Potom platí

$$\begin{aligned} f(p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_{m+1}^{\alpha_{m+1}}) = f(p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_m^{\alpha_m}) + f(p_{m+1}^{\alpha_{m+1}}) - \\ - f\left(D(p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_m^{\alpha_m}, p_{m+1}^{\alpha_{m+1}})\right). \end{aligned}$$

Protože ale $D(p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_m^{\alpha_m}, p_{m+1}^{\alpha_{m+1}}) = 1$, má dle indukčního předpokladu předcházející rovnost tvar

$$\begin{aligned} f(p_1^{\alpha_1} p_2^{\alpha_2} \dots p_{m+1}^{\alpha_{m+1}}) &= p_1 + p_2 + \dots + p_m - \\ &- (m-1)f(1) + p_{m+1} - f(1) = \\ &= p_1 + \dots + p_{m+1} - mf(1). \end{aligned} \tag{1}$$

Ještě zbývá ukázat, že takto definovaná funkce f vyhovuje dané podmínce pro libovolnou hodnotu $f(1)$. Nechť a a b jsou přirozená čísla. Označme $c = D(a,b)$ a nechť $c = p_1^{\alpha_1} \dots p_m^{\alpha_m}$ je jeho prvočíselný rozklad. Prvočíselný rozklad čísla a má pak zřejmě tvar

$$a = p_1^{\beta_1} \dots p_m^{\beta_m} q_1^{\beta_{m+1}} \dots q_s^{\beta_{m+s}}$$

a podobně číslo b bude mít prvočíselný rozklad

$$b = p_1^{\gamma_1} \dots p_m^{\gamma_m} r_1^{\gamma_{m+1}} \dots r_s^{\gamma_{m+t}}.$$

Zároveň víme, že prvočísla $p_1, \dots, p_m$, $q_1, \dots, q_s$ a $r_1, \dots, r_t$ jsou navzájem různá. Proto rozklad čísla $a \cdot b$ na prvočinitele je

$$a \cdot b = p_1^{\beta_1+\gamma_1} \dots p_m^{\beta_m+\gamma_m} q_1^{\beta_{m+1}} \dots q_s^{\beta_{m+s}} r_1^{\gamma_{m+1}} \dots r_s^{\gamma_{m+t}}.$$

Podmínka ze zadání říká, že

$$f(a \cdot b) = f(a) + f(b) - f\big(D(a, b)\big). \tag{2}$$

Spočítejme tyto hodnoty pro funkci definovanou pomocí (1):

$$\begin{aligned}
f(a) &= p_1 + \ldots + p_m + q_1 + \ldots + q_s - (m + s - 1)f(1),\\
f(b) &= p_1 + \ldots + p_m + r_1 + \ldots + r_t - (m + t - 1)f(1),\\
f(a \cdot b) &= p_1 + \ldots + p_m + q_1 + \ldots + q_s + r_1 + \ldots + r_t -\\
&\quad - (m + s + t - 1)f(1),\\
f(c) &= p_1 + \ldots + p_m - (m - 1)f(1).
\end{aligned}$$

Snadno nahlédneme, že po dosazení těchto hodnot do (2) dostaneme identitu (ještě je potřeba si uvědomit, že všechny tyto úvahy jsou korektní i v případě $m = 0$, $s = 0$, $t = 0$). Funkce f definovaná pomocí (1) je tedy jediným řešením dané úlohy pro libovolnou hodnotu $f(1)$.

A – I – 6

Označme L a K středy hran BC a AD, X a Y kolmé průměty bodů T a O do roviny ABC a Z těžiště trojúhelníka ABC (obr. 22).

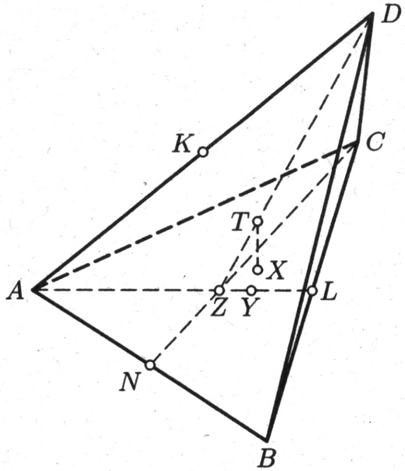

Obr. 22

V dalším budeme využívat následující vlastnosti čtyřstěnu:

▷ body A, T, D, K, L leží v téže rovině, kterou označíme δ ($K = \frac{1}{2}(A+$ $+D), L = \frac{1}{2}(B+C), T$ je střed $KL, T = \frac{1}{2}(K+L) = \frac{1}{4}(A+B+C+D)$),

▷ body O, T, X, Y leží v téže rovině, kterou označíme α,

▷ Y je střed kružnice opsané trojúhelníku ABC,

▷ T leží ve čtvrtině úsečky ZD ($Z = \frac{1}{3}(A + B + C)$);

navíc platí, že přímka je kolmá na rovinu, právě když je kolmá na dvě její různoběžné přímky (a tato přímka je pak kolmá na všechny přímky roviny).

Především musíme vyloučit případ $O = T$, kdy OT neurčuje přímku.

a) Protože OT je kolmá na rovinu δ, je OT kolmá na KL, a tedy $|OL| = |OK|$. To znamená, že oba rovnoramenné trojúhelníky OBC a OAD jsou shodné, takže $|AD| = |BC| = 12\,\mathrm{cm}$. Bod D proto leží na kulové ploše Γ se středem A a poloměrem 12 cm.

Naopak, leží-li bod D na Γ, je $|AD| = |BC| = 12\,\mathrm{cm}$. Potom $|OL| =$ $= |OK|$, a tedy OT je kolmá na KL.

b) Protože TX je kolmá na AL (TX je kolmá na rovinu ABC) a OT je kolmá na AL (OT je kolmá na rovinu δ), je AL je kolmá na α. Rovina α je ale jednoznačně určená body A, B, C (prochází bodem Y a je kolmá na AL). Označme β rovinu, která vznikne z roviny α ve stejnolehlosti se středem Z a koeficientem 4. Ta je rovněž jednoznačně určená body A, B, C (je kolmá na AL a prochází bodem S, který vznikne z bodu Y zmíněnou stejnolehlostí) a leží v ní bod D. Naopak, leží-li bod D v rovině β, snadno nahlédneme, že body X, Y, T, O leží v rovině α, která je kolmá na AL. Proto TO je kolmá na AL.

Případ $O = T$ nastane, právě když je DS kolmá na rovinu ABC (DS odpovídá ve zmíněné stejnolehlosti úsečce $TY = OY$).

Množina bodů D je tedy kružnice (bez čtyř bodů tvořících vrcholy čtverce, dva z nich jsou body roviny ABC), která je průnikem kulové plochy Γ a roviny β.

Jiné řešení. Především $|AL| = 8\,\mathrm{cm}$. Zaveďme souřadnicový systém s počátkem v bodě L tak, že BC je osa x ($B = (-6, 0, 0)$, $C = (6, 0, 0)$) a AL je osa y ($A = (0, 8, 0)$). Nechť $D = (x, y, z)$.

Z podobnosti trojúhelníků BLA a YNA (N je střed AB) dostaneme $|AY| = 6{,}25$. Potom $Y = (0; 1{,}75; 0)$ a $O = (0; 1{,}75; a)$,

$$T = \frac{A + B + C + D}{4} = \left(\frac{x}{4}, 2 + \frac{y}{4}, \frac{z}{4}\right).$$

Protože OT je kolmá na AL, je $OT \cdot AL = 0$. Odtud dostaneme $y = -1$. Protože OT je kolmá na LD, je $OT \cdot LD = 0$. Odtud vyjde

$x^2 + z^2 = 4az$ (využíváme toho, že $y = -1$). Dále z rovnosti $|OA| = |OD|$ dostaneme $2x^2 + 2z^2 - 4za = 63$. (Využili jsme toho, že $y = -1$.) Z posledních dvou rovností plyne $x^2 + z^2 = 63$. Souřadnice bodu D tedy splňují podmínky $y = -1$ a $x^2 + z^2 = 63$.

A – S – 1

Nejprve oba výrazy upravíme:

$$\frac{a+1}{b} + \frac{b+1}{a} = \frac{a^2 + a + b^2 + b}{ab}, \tag{1}$$

$$\frac{a^2}{b} + \frac{b^2}{a} = \frac{a^3 + b^3}{ab}. \tag{2}$$

Protože obě čísla (1), (2) jsou celá, musí být $a^2 + a + b^2 + b$ i $a^3 + b^3$ dělitelné číslem b. To znamená, že musí být také

$$b \mid a^2 + a \quad \text{a} \quad b \mid a^3 \tag{3}$$

(označení $x \mid y$ znamená, že číslo x dělí číslo y). Nyní lze snadno ukázat, že odtud plyne i $b \mid a$. Uvedeme tři různé způsoby:

1) Z (3) plyne, že b dělí i číslo $a^3 - (a-1)(a^2+a) = a$, takže $b \mid a$.
2) Z $b \mid a^3$ plyne, že každý prvočinitel čísla b je také prvočinitelem čísla a. Proto jsou čísla b a $(a+1)$ nesoudělná, takže z $b \mid a(a+1)$ plyne $b \mid a$.
3) Jestliže b dělí $a^2 + a$, dělí jistě i jeho a-násobek $a^3 + a^2$. Celé číslo b tedy dělí zároveň $a^3 + a^2$ i a^3. Dělí proto i jejich rozdíl a^2. My už ale víme, že b dělí i $a^2 + a$, proto dělí i číslo $a^2 + a - a^2 = a$, tedy $b \mid a$.

Protože oba uvažované výrazy jsou symetrické vzhledem k a a b, platí zároveň i $a \mid b$. Odtud plyne rovnost $|a| = |b|$. Nyní mohou nastat dvě možnosti:

1) Pro $a = b$ můžeme dané výrazy zřejmě upravit po řadě na tvar $\dfrac{2(a+1)}{a}$ a $2a$. Vzhledem k tomu, že čísla a a $a+1$ jsou nesoudělná, platí $a \mid 2$ (prvý výraz musí být celočíselný). Dostáváme čtyři řešení $a = b \in \{-2, -1, 1, 2\}$.
2) Pro $a = -b$ se dané výrazy rovnají po řadě -2 a 0. V tomto případě tedy dostáváme nekonečně mnoho řešení $a = -b = t$, kde t je libovolné nenulové celé číslo.

A – S – 2

Pro $n = 2$ má platit nerovnost $4 \geqq 1 + 2q^2$, odtud vyplývá horní odhad pro číslo q: $q \leqq \sqrt{\frac{3}{2}} = \frac{\sqrt{6}}{2}$. Dokážeme matematickou indukcí, že číslo $q = \frac{\sqrt{6}}{2}$ má požadovanou vlastnost.

1. krok: Vzhledem k volbě čísla q v dané nerovnosti platí pro $n = 2$ rovnost.

2. krok: Nechť nerovnost platí pro $n = k \geqq 2$, neboli $2^k \geqq 1 + kq^k$. Potom

$$2^{k+1} = 2 \cdot 2^k \geqq 2 + 2kq^k.$$

Zřejmě stačí dokázat, že platí

$$2 + 2kq^k \geqq 1 + (k+1)q^{k+1},$$

neboli $1 \geqq q^k[(k+1)q - 2k]$. Poslední nerovnost ale platí, protože pro $q = \frac{\sqrt{6}}{2}$ je $q < \frac{4}{3} < 2$, takže $q^k > 0$, zatímco výraz v hranaté závorce je záporný:

$$(k+1)q - 2k = k(q-2) + q \leqq 2(q-2) + q = 3q - 4 < 0.$$

Zkoumaná nerovnost tedy platí i pro $n = k + 1$. Tím je důkaz matematickou indukcí hotov.

Odpověď: Hledané největší q je rovno číslu $\frac{\sqrt{6}}{2}$.

A – S – 3

Označme X bod dotyku kružnice připsané straně BC s přímkou AB (obr. 23). Protože AO je osa úhlu CAB a BO je osa úhlu CBX, je $|\sphericalangle OAB| = \frac{1}{2}\alpha$ ($|\sphericalangle CAB| = |\sphericalangle ABC| = \alpha$), $|\sphericalangle OBX| = \frac{1}{2}(180° - \alpha) = 90° - \frac{1}{2}\alpha$. Na polopřímce BX zvolme bod Y, $Y \neq B$, tak, aby $|BX| = |XY|$. Potom v trojúhelníku AYO platí:

$$|AO| = 9 \text{ cm}, \qquad |OY| = |OB| = 3\,\text{cm},$$

$$|\sphericalangle AOY| = 180° - |\sphericalangle OAB| - |\sphericalangle XYO| =$$

$$= 180° - \frac{\alpha}{2} - |\sphericalangle XBO| = 90°.$$

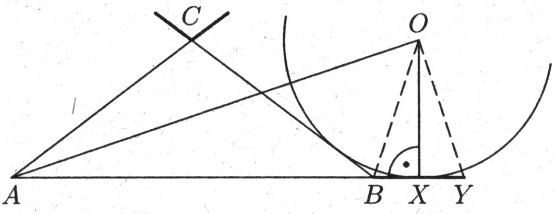

Obr. 23

Odtud vyplývá konstrukce:

1. $\triangle AYO$; podle věty *sus*: $|AO| = 9\,\mathrm{cm}$, $|OY| = 3\,\mathrm{cm}$, $|\sphericalangle AOY| = 90°$,
2. X; $X \in AY$, $OX \perp AY$,
3. B; $B \in AX$, $|XB| = |XY|$,
4. $\overrightarrow{AD}$; $|\sphericalangle BAD| = 2|\sphericalangle BAO|$, $D \in \overrightarrow{BO}$,
5. $\overrightarrow{BE}$; $|\sphericalangle ABE| = 2|\sphericalangle BAO|$, $E \in \overrightarrow{AO}$,
6. C; $C \in \overrightarrow{AD} \cap \overrightarrow{BE}$.

Poznámka. Můžeme postupovat i jinak. Nejprve vyjádříme všechny potřebné úhly pomocí úhlu α a dále lze pokračovat například takto:

a) použitím sinové věty v trojúhelníku ABO zjistíme, že $\operatorname{tg} \frac{1}{2}\alpha = \frac{1}{3}$,

b) z podobnosti trojúhelníků $AXO \sim OXB$ zjistíme, že

$$\frac{|BX|}{|OX|} = \frac{1}{3} \left(= \operatorname{tg} \frac{\alpha}{2} = \frac{|OX|}{|AX|} \right).$$

Potom může sestrojit trojúhelník BXO nebo AXO. Případně můžeme pomocí Pythagorovy věty vypočítat

$$|BX| = \frac{3\sqrt{10}}{10}, \quad |OX| = \frac{9\sqrt{10}}{10},$$
$$|AX| = \frac{27\sqrt{10}}{10}, \quad |AB| = \frac{24\sqrt{10}}{10}$$

a pak sestrojit příslušné výrazy.

A – II – 1

Pro $n = 1$ takové číslo samozřejmě neexistuje, pro $n = 2$ je příkladem takového čísla číslo 13. Pro $n = 3$ a $n = 4$ taková čísla neexistují, protože žádné z čísel 301, 211, 121, 103 ani žádné z čísel 3 001, 2 101, 2 011, 1 201, 1 111, 1 021, 1 003 není násobkem třinácti. (Vypsali jsme všechna lichá trojmístná a čtyřmístná čísla s ciferným součtem 4.) Pro větší n se takové číslo dá vždy najít. Stačí uvažovat číslo $1\,001 + 10^{n-4} \cdot 1\,001$. Toto číslo je dělitelné třinácti (neboť 1 001 je dělitelné třinácti), pro $n \geqq 5$ je zároveň liché (končí jednotkou) a jeho ciferný součet je zřejmě 4.

Jiné řešení. Nejdříve podobně jako v prvním řešení ukážeme, že pro $n = 2$ takové číslo existuje a pro $n = 1, 3, 4$ neexistuje. Všimněme si teď, jaké zbytky při dělení třinácti dávají jednotlivé mocniny čísel 1, 10, 10^2, 10^3, 10^4, ... :

číslo:	1	10	10^2	10^3	10^4	10^5	10^6	10^7	10^8	...
jeho zbytek:	1	10	9	12	3	4	1	10	9	...

Vidíme, že zbytek čísla 10^n při dělení třinácti závisí jen na tom, jaký je zbytek čísla n při dělení šesti:

n je tvaru:	$6k$	$6k+1$	$6k+2$	$6k+3$	$6k+4$	$6k+5$
zbytek čísla 10^n:	1	10	9	12	3	4

Pomocí této tabulky najdeme příklady n-ciferných čísel s potřebnou vlastností pro každé přirozené $n \geqq 5$:

počet číslic čísla n	číslo	rovné	dává stejný zbytek jako
$6k$ $(k \geqq 1)$	$1\underbrace{00\ldots0}_{6k-5}1\,101$	$10^{6k-1} + 1\,101$	$4 + 12 + 9 + 1 = 26$
$6k+1$ $(k \geqq 1)$	$2\underbrace{00\ldots0}_{6k-2}11$	$2 \cdot 10^{6k} + 11$	$2 \cdot 1 + 11 = 13$
$6k+2$ $(k \geqq 0)$	$1\underbrace{00\ldots0}_{6k}3$	$10^{6k+1} + 3$	$10 + 3 = 13$
$6k+3$ $(k \geqq 1)$	$1\underbrace{00\ldots0}_{6k-4}101\,001$	$10^{6k+2} + 101\,001$	$9 + 4 + 12 + 1 = 26$
$6k+4$ $(k \geqq 1)$	$1\underbrace{00\ldots0}_{6k-2}10\,011$	$10^{6k+3} + 10\,011$	$12 + 3 + 11 = 26$
$6k+5$ $(k \geqq 0)$	$1\underbrace{00\ldots0}_{6k}1\,011$	$10^{6k+4} + 1\,011$	$3 + 12 + 11 = 26$

Odpověď: Číslo s požadovanou vlastností existuje pro $n = 2$ a pro každé $n \geqq 5$.

A – II – 2

Ukažme, že F leží na přímce BC. Nechť $|\sphericalangle FBA| = \alpha$. Potom $|\sphericalangle FBS_2| = |\sphericalangle BFS_2| = 90° - \alpha$ (obr. 24). Z trojúhelníku FBS_2 potom

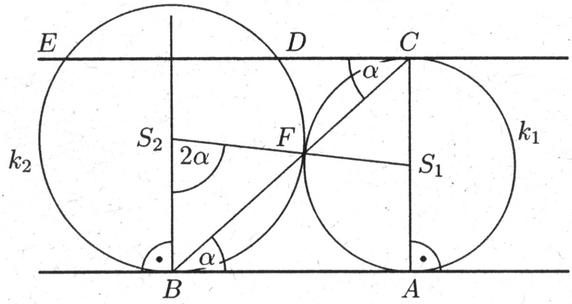

Obr. 24

vyjde $|\sphericalangle BS_2F| = 2\alpha$ (jinými slovy, velikost tzv. úsekového úhlu tětivy BF je rovna polovině příslušného středového úhlu BS_2F). To znamená, že $|\sphericalangle AS_1F| = 180° - 2\alpha$. Z věty o obvodovém a středovém úhlu pak plyne, že $|\sphericalangle ACF| = 90° - \alpha$, takže $|\sphericalangle FCD| = \alpha$. Protože úhly FCD a FBA jsou shodné, leží F na přímce BC.

Dále víme, že trojúhelník BAC je pravoúhlý s pravým úhlem při vrcholu A. Střed jeho kružnice opsané tedy leží na přeponě BC. Pokud F není středem přepony BC a má-li platit dokazované tvrzení, musí i střed kružnice opsané trojúhelníku ADE ležet na přímce BC. Protože DE je jeho strana a přímka S_2B je osou této strany, potom vzhledem k tomu, že bod B je průsečíkem přímek BS_2 a BC, musí být právě on středem kružnice opsané trojúhelníku ADE. Proto stačí dokázat, že kromě rovnosti $|BE| = |BD|$ platí i $|BD| = |BA|$.

Spočtěme teď velikost $|BA|$ (obr. 25),

$$|BA| = \sqrt{(r_1 + r_2)^2 - (r_2 - r_1)^2} = \sqrt{4r_1r_2} = 2\sqrt{r_1r_2}.$$

Spočtěme ještě velikost $|BD|$ (obr. 26, kde je znázorněna situace při $2r_1 > r_2$; situace v opačném případě vypadá analogicky a nemá vliv na

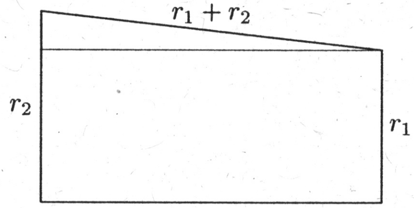

Obr. 25

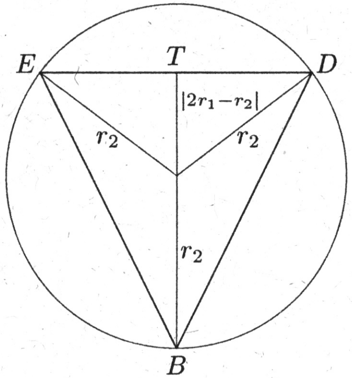

Obr. 26

další výpočet):

$$
\begin{aligned}
|TD|^2 &= r_2^2 - (2r_1 - r_2)^2,\\
|BD|^2 &= |TD|^2 + |TB|^2 = r_2^2 - (2r_1 - r_2)^2 + (2r_1)^2 = 4r_1r_2,\\
|BD| &= 2\sqrt{r_1r_2}.
\end{aligned}
$$

Dostali jsme rovnost $|BD| = |BA|$, tedy B je středem kružnice opsané trojúhelníku ADE, a proto bod F i oba středy kružnic leží na přímce BC.

A – II – 3

Nechť ABC je trojúhelník s požadovanými vlastnostmi. Označme S střed úsečky AB, k kružnici opsanou trojúhelníku ABC, Z průsečík přímky CS s kružnicí k (různý od C) (obr. 27). Protože $OT \perp CZ$, je T středem tětivy CZ, navíc $|SC| = 3 \cdot |ST|$ (T je těžiště), takže $|SZ| = |ST|$. Dvojím vyjádřením mocnosti bodu S ke kružnici k (lze samozřejmě použít i podobnost trojúhelníků AZS a CBS) máme

$$|SA| \cdot |SB| = |SZ| \cdot |SC|,$$

neboli $|SA|^2 = \frac{1}{3}|SC| \cdot |SC|$, takže

$$|SC| = \sqrt{3}\,|SA|.$$

Bod C leží tedy na kružnici $k_1(S; \sqrt{3}\,|SA|)$. Označíme-li A_0, B_0 průsečíky přímky AB s kružnicí k_1 a E, F průsečíky osy úsečky AB s kružnicí k_1, musí být $C \not\equiv A_0, B_0$ (jinak by ABC nebyl trojúhelník) a $C \not\equiv E, F$ (jinak by trojúhelník ABC byl rovnostranný a bylo by $O = T$).

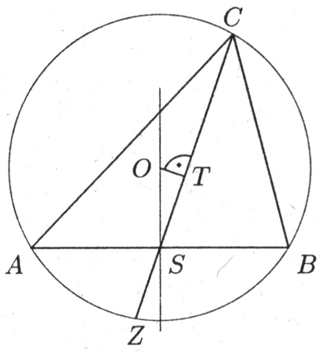

Obr. 27

Nechť naopak C je libovolný bod kružnice k_1 různý od A_0, B_0, E a F. Označme k kružnici opsanou trojúhelníku ABC a Z průsečík kružnice k s přímkou CS ($Z \not\equiv C$). Z mocnosti bodu S ke kružnici k (opět lze použít i podobnost trojúhelníků) vyplývá

$$|SZ| = \frac{|SA|^2}{|SC|} = \frac{|SA|}{\sqrt{3}} = \frac{|SC|}{3} = |ST|,$$

tedy T je střed tětivy CZ, a proto je buď $O = T$, nebo $OT \perp CZ$. Případ $O = T$ může nastat jen pro T z osy úsečky AB, tj. $CS \perp AB$, neboli $C \in \{E, F\}$, což jsme však vyloučili. Vzniklý trojúhelník ABC tedy vyhovuje podmínkám úlohy.

Závěr: Hledaným geometrickým místem bodů je kružnice k_1 se středem S a poloměrem $\sqrt{3}\,|SA|$) bez bodů A_0, B_0, E, F.

A – II – 4

Ne. Označme počet náčelníků v prvním výběru k a v druhém l. Postupujme sporem. Předpokládejme, že $k \neq l$, a přitom obě rozdělení dopadla *dobře.* Bez újmy na obecnosti předpokládejme, že $l > k$ (jinak výběry vyměníme, zřejmě na jejich pořadí nezáleží). Protože podruhé bylo družin víc, musí v tomto výběru (podle Dirichletova principu) existovat aspoň dva náčelníci, kteří byli v prvním výběru ve stejné družině (označme tuto družinu M). Ani jeden z nich nemohl být náčelníkem M, jinak by museli být kamarádi a druhé rozdělení by pak nemohlo vyjít *dobře.* Potom ale mají oba společného kamaráda — náčelníka družiny M, proto druhé rozdělení nemohlo vyjít *dobře* ani v tomto případě. To je spor s předpokladem $k \neq l$.

A – III – 1

a) Po určení několika prvních členů dané posloupnosti si můžeme všimnout, že pro malé hodnoty n je rozdíl $G(n)-G(n-1)$ buď 0, nebo 1. Toto tvrzení (z kterého už plyne tvrzení a) úlohy) dokážeme matematickou indukcí.

První krok. Pro $n = 1$ je $G(0) = 0$, $G(1) = 1 - G\bigl(G(0)\bigr) = 1$, tedy $G(1) - G(0) = 1$, tj. uvedené tvrzení platí.

Druhý krok. Nechť $G(k) - G(k-1) \in \{0,1\}$ pro každé přirozené $k \leqq n$. Odtud především plyne, že $0 \leqq G(k) \leqq k$ pro každé $k \leqq n$, protože $G(0) = 0$. Dále je

$$G(n+1) - G(n) = 1 + G\bigl(G(n-1)\bigr) - G\bigl(G(n)\bigr).$$

Je-li $G(n-1) = G(n)$, je $G\bigl(G(n-1)\bigr) = G\bigl(G(n)\bigr)$, a tedy $G(n+1) - G(n) = 1$.

V opačném případě je $G(n) = G(n-1) + 1$, čili $G\bigl(G(n-1)\bigr) - G\bigl(G(n)\bigr) = G(a) - G(a+1)$, kde $a = G(n-1)$ je nezáporné celé číslo nepřevyšující $n-1$, proto podle indukčního předpokladu platí $G(a) - G(a+1) \in \{-1,0\}$. To znamená, že $G(n+1) - G(n) = 1 + G(a) - G(a+1) \in \{0,1\}$. Tím je důkaz indukcí uvedeného tvrzení a zároveň i důkaz tvrzení (a) úlohy hotov.

b) Postupujme sporem. Předpokládejme, že existuje přirozené číslo k, pro něž

$$G(k-1) = G(k) = G(k+1) = A.$$

Ze zadání ovšem plyne, že

$$A = G(k+1) = k + 1 - G\bigl(G(k)\bigr) = k + 1 - G(A),$$
$$A = G(k) = k - G\bigl(G(k-1)\bigr) = k - G(A),$$

takže

$$k + 1 = G(A) + A = k,$$

což je hledaný spor, protože $k + 1 \neq k$.

Dokázali jsme, že přirozené číslo k, pro které by platilo $G(k-1) = G(k) = G(k+1)$, neexistuje.

Jiné řešení. (Podle *Petra Kaňovského*, Brno.) Označme

$$w = \frac{1}{2}(\sqrt{5} - 1).$$

Pro toto číslo platí $\frac{1}{2} < w < 1$ a $w^2 + w - 1 = 0$. Ukážeme, že platí $G(n) = [nw]$ (celá část čísla nw). Tvrzení a) i b) je pak již snadným důsledkem toho, že $w > 0$ resp. $w > \frac{1}{2}$.

Uvažujme libovolné přirozené číslo n a označme pro stručnost

$$x = nw - [nw]$$

necelou část čísla nw. Z definice celé části je vidět, že

$$[(n+1)w] = [nw + w] = [nw] + [x + w].$$

Nyní postupně platí

$$\begin{aligned} w[nw] - n + [(n+1)w] &= w[nw] - n + [nw] + [x + w] = \\ &= (w+1)[nw] - n + [x + w] = \\ &= (w+1)(nw - x) - n + [x + w] = \\ &= (w^2 + w - 1)n - (w+1)x + [x + w] = \\ &= -(w+1)x + [x + w]. \end{aligned}$$

Odtud vyplývá, že

$$[(n+1)w] = n - (w[nw] + w) + \big(-(w+1)x + w + [x + w]\big). \tag{1}$$

Nyní dokážeme, že platí

$$\big[-(w+1)x + w + [x + w]\big] = 0. \tag{2}$$

Rozlišme tři případy:

1) Je-li $0 \leqq x < 1 - w$, tak $[x + w] = 0$ a zároveň

$$\begin{aligned} -(w+1)x + w &\leqq w < 1, \\ -(w+1)x + w &> -(w+1)(1 - w) + w = \\ &= w^2 + w - 1 = 0, \end{aligned}$$

odkud ihned plyne dokazované tvrzení.

2) Podobně, je-li $1 - w < x < 1$, tak $[x + w] = 1$ a zároveň

$$-(w+1)x + w + 1 \geqq -(w+1) + w + 1 = 0,$$
$$-(w+1)x + w + 1 < -(w+1)(1-w) + w + 1 =$$
$$= w^2 + w = 1.$$

3) Kdyby bylo $x = 1-w$, pak by číslo $(n+1)w = x + [nw] + w = 1 + [nw]$ bylo celé, a tedy w by muselo být racionální, což není pravda. Tento případ tedy nemůže nastat.

Tím je důkaz rovnosti (2) proveden.

Ze vztahů (1) a (2) plyne

$$[(n+1)w] = n - \big[\big([nw]+1\big)w\big].$$

Definujeme-li tedy posloupnost $G_1(n)$ vztahem

$$G_1(n) = [(n+1)w],$$

pak vidíme, že posloupnost G_1 splňuje rekurentní vztah

$$G_1(n) = n - G_1(G_1(n-1)),$$

tj. stejný rekurentní vztah jako $G(n)$. Navíc platí

$$G_1(0) = [(0+1)w] = 0,$$

tedy vidíme že i $G(0) = G_1(0)$.

Dokažme nyní, že libovolná funkce $G(n)$, splňující podmínky v zadání úlohy, je identicky rovna $G_1(n)$. Důkaz provedeme matematickou indukcí.

1) $G(0) = 0 = G_1(0)$.

2) Nechť n_0 je libovolné přirozené číslo a nechť pro všechna $n < n_0$ platí $G(n) = G_1(n) = [(n+1)w]$. Pak $G(n_0 - 1) = [nw_0]$ a protože dále $0 \leqq [nw_0] < n_0$ (první nerovnost je zřejmá, druhá plyne pro $n_0 < 3$ přímým dosazením a pro $n_0 \geqq 3$ z $n_0 - nw_0 = (1-w)n_0 > 1$), je také $G(G(n_0-1)) = G_1(G_1(n_0-1))$ a tedy $G(n_0) = n_0 - G(G(n_0-1)) = n_0 - G_1(G_1(n_0-1)) = G_1(n_0)$.

Vidíme tedy, že funkce G je zadáním jednoznačně určena a musí být $G(n) = [(n+1)w]$, kde $w = \frac{1}{2}(\sqrt{5}-1)$, pro všechna přirozená čísla n.

A - III - 2

Nechť V je pevný vnitřní bod trojúhelníku PQR a předpokládejme, že hledaný čtyřstěn $ABCD$ existuje. Stěny ABD, BCD a CAD (prozatím neznámého) čtyřstěnu $ABCD$ sklopíme do roviny ABC. Dostaneme tak síť tohoto čtyřstěnu, ohraničenou lomenou čarou $AD_1BD_2CD_3A$. Naším cílem bude vybrat bod D tak, aby trojúhelník $D_1D_2D_3$ byl ostroúhlý, obsahoval trojúhelník ABC a aby bod V byl středem kružnice mu opsané. Platí totiž tvrzení: *Je-li S střed kružnice opsané ostroúhlému trojúhelníku KLM, pak pro každý jeho bod $X \neq S$ platí*

$$\min\{|XK|, |XL|, |XM|\} < |SK| = |SL| = |SM|.$$

(Toto tvrzení plyne z toho, že celý trojúhelník KLM je pokryt třemi kruhovými výsečemi o středech K, L, M a poloměru $|SK|$, přitom každý vnitřní bod $X \neq S$ trojúhelníku KLM leží uvnitř jedné z nich.)

Potřebujeme tedy, aby přímka AV byla osou úsečky D_3D_1, přímka BV osou D_1D_2 a přímka CV osou D_2D_3. Musí proto platit

$$|\sphericalangle D_1D_2D_3| = \pi - |\sphericalangle BVC|, \quad |\sphericalangle D_2D_3D_1| = \pi - |\sphericalangle CVA|,$$
$$|\sphericalangle D_3D_1D_2| = \pi - |\sphericalangle AVB|.$$

Díky tomu, že $V \in \triangle PQR$, jsou úhly BVC, CVA a AVB tupé (stačí uvážit Thaletovy kružnice s průměry BC, CA a AB), takže vnitřní úhly hledaného trojúhelníku $D_1D_2D_3$ jsou známé a ostré. Můžeme tedy sestrojit libovolný trojúhelník $D'_1D'_2D'_3$ podobný neznámému trojúhelníku $D_1D_2D_3$, označit V' střed jeho opsané kružnice a na třech polopřímkách s počátkem V', které procházejí středy stran $D'_3D'_1$, $D'_1D'_2$ a $D'_2D'_3$, sestrojit (dostatečně blízko od bodu V') po řadě body A', B' a C' tak, aby $\triangle A'B'C' \sim \triangle ABC$ (známe velikosti úhlů $V'A'B'$ a $V'A'C'$). Pak lomená čára $A'D'_1B'D'_2C'D'_3A'$ ohraničuje síť některého čtyřstěnu $A'B'C'D'$, který je podobný hledanému čtyřstěnu $ABCD$.

A - III - 3

Označme dané podmnožiny A_1, A_2, $\ldots$, A_6. Tvrzení dokážeme indukcí podle počtu n prvků množiny X. Začneme s případem $n = 6$. (Pokud má množina X méně než 6 prvků, doplníme ji na šestiprvkovou přidáním nových prvků, které nezmění množiny A_i.) Protože $\binom{6}{3} = 20 > 2 \cdot 6$, existuje tříprvková množina $\mathsf{Y} \subset \mathsf{X}$, která se nerovná ani žádné z množin

A_i, ani žádnému doplňku $\mathsf{X} - \mathsf{A}_i$. Obarvíme-li prvky Y jednou barvou a prvky $\mathsf{X} - \mathsf{Y}$ barvou druhou, dostaneme „správné“ obarvení.

Nyní předpokládejme, že množina X má aspoň 7 prvků. Pak existuje dvojice různých prvků $u, v \in \mathsf{X}$, které spolu neleží v žádné z množin A_i. (Opravdu, existuje totiž nejvýše $6 \cdot \binom{3}{2} = 18$ dvojic prvků, které patří do některé z množin A_i, zatímco všech dvojic prvků z X je aspoň $\binom{7}{2} = 21$.) Tuto dvojici prvků u, v „slepíme“ do jednoho nového prvku w. Jinými slovy, pokud množina A_i obsahuje prvek u nebo v, nahradíme ho prvkem w. Dostaneme opět šest tříprvkových podmnožin množiny X', která má o 1 prvek méně než původní množina X. Prvky množiny X' můžeme podle indukčního předpokladu „správně“ obarvit; dáme-li prvkům u, v barvu prvku w a barvy ostatních prvků v X' zachováme, dostaneme „správné“ obarvení množiny X. Tím je dokázán indukční krok, a tedy i tvrzení úlohy.

A – III – 4

Trojúhelníky ALK a BYL jsou podobné, protože (obr. 28) $|\sphericalangle LAK| = |\sphericalangle YBL|$ ($|CA| = |CB|$) a (ze zadání)

$$\frac{|KA|}{|LA|} = \frac{|LB|}{|YB|}.$$

Odtud $|\sphericalangle ALK| = |\sphericalangle BYL|$. Analogicky z podobnosti trojúhelníků

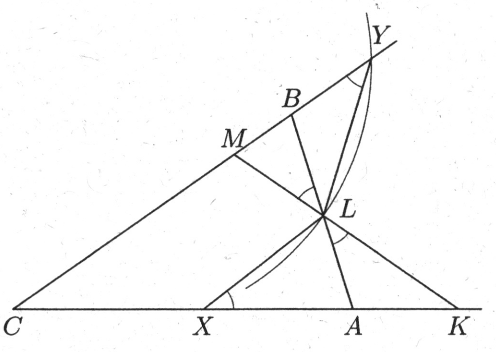

Obr. 28

ALX a BML vyjde $|\sphericalangle AXL| = |\sphericalangle MLB|$. Protože však body M, L

a K leží v přímce, je také $|\sphericalangle MLB| = |\sphericalangle ALK|$. Potom $|\sphericalangle LYB| = |\sphericalangle ALK| = |\sphericalangle BLM| = |\sphericalangle AXL|$. Z rovnosti $|\sphericalangle LYB| = |\sphericalangle AXL|$ plyne $|\sphericalangle LYC| + |\sphericalangle LXC| = 180°$, takže body C, X, L, Y leží na jedné kružnici k. Odtud už vyplývá konstrukce hledané přímky:

1. kružnice k opsaná trojúhelníku CXY, kde $|\sphericalangle XDY| = 2|\sphericalangle ABC|$,
2. L; $L \in k \cap AB$,
3. $\sphericalangle BLM$; $M \in BC$, $|\sphericalangle BLM| = |\sphericalangle AXL|$,
4. K; $K \in LM \cap \overrightarrow{CA}$.

Správnost konstrukce vyplývá z rozboru. Úloha má vždy právě jedno řešení.

A – III – 5

Ze vztahu (ii) pro $x = y$ vyplývá $f(x^2) = f(x \cdot x) = (k+2)f(x)$. Dvojnásobnou aplikací předchozího vztahu dostaneme

$$f(x^4) = f(x^2 \cdot x^2) = (k+2)f(x^2) = (k+2)^2 f(x).$$

Jiným postupem ale dostaneme

$$\begin{aligned} f(x^4) &= f(x \cdot x^3) = f(x) + f(x^3) + kf(x) = \\ &= (k+1)f(x) + f(x \cdot x^2) = \\ &= (k+1)f(x) + f(x) + f(x^2) + kf(x) = \\ &= (2k+2)f(x) + f(x^2) = (3k+4)f(x). \end{aligned}$$

Nyní stačí najít libovolné x, pro které je $f(x) \neq 0$, tedy například podle (i) $x = 1\,995$. Porovnáním předchozích dvou vztahů dostaneme podmínku

$$(k+2)^2 f(1\,995) = f(1\,995^4) = (3k+4)f(1\,995),$$
$$(k+2)^2 = 3k+4,$$
$$k \in \{0, -1\}.$$

Pro $k = -1$ dostáváme funkcionální rovnici z domácího kola. Víme, že jejím obecným řešením je pro $x = p_1^{\alpha_1} \dots p_n^{\alpha_n}$ funkce

$$f(x) = f(p_1) + \ldots + f(p_n) - (n-1)f(1).$$

Podmínku (i) úlohy můžeme splnit například volbou $f(5) = 1\,996$, $f(p) = 0$ pro všechna prvočísla $p \neq 5$ a $f(1) = 0$.

Pro $k = 0$ dostáváme funkcionální rovnici

$$f(xy) = f(x) + f(y).$$

Odtud především pro $x = y = 1$ plyne $f(1) = 0$. Obecným řešením této rovnice pak je pro $x = p_1^{\alpha_1} \dots p_n^{\alpha_n}$ funkce

$$f(x) = \alpha_1 f(p_1) + \dots + \alpha_n f(p_n),$$

kde $f(p_i)$ jsou libovolná celá čísla. Opět stačí zvolit $f(5) = 1\,996$ a $f(p) = 0$ pro všechna prvočísla $p \neq 5$ jako výše.

A – III – 6

Dokážeme, že za uvedených předpokladů je trojúhelník ABC rovnostranný. Označme strany a úhly trojúhelníku ABC obvyklým způsobem. Z rovností

$$|KL| = 2R\sin\beta, \quad |LM| = 2R\sin\gamma, \quad |MK| = 2R\sin\alpha,$$

kde R je společný poloměr tří opsaných kružnic, vychází

$$|KL| : |LM| : |MK| = \sin\beta : \sin\gamma : \sin\alpha,$$

takže $\triangle ABC \sim \triangle LMK$. Proto platí

$$|KL| = \lambda b, \quad |LM| = \lambda c, \quad |MK| = \lambda a,$$

přičemž koeficient podobnosti λ určíme úvahou o obsazích trojúhelníků: Z rovností

$$S_{AKM} = S_{BLK} = S_{CML} = \frac{2}{9} S_{ABC}$$

plyne, že $S_{KLM} = \frac{1}{3} S_{ABC}$, takže $\lambda^2 = \frac{1}{3}$. Napišme kosinové věty pro trojúhelníky ABC a AKM:

$$\begin{aligned} a^2 &= b^2 + c^2 - 2bc\cos\alpha, \\ \frac{1}{3}a^2 &= \left(\frac{2b}{3}\right)^2 + \left(\frac{c}{3}\right)^2 - 2\cdot\frac{2b}{3}\cdot\frac{c}{3}\cdot\cos\alpha. \end{aligned}$$

Odečteme-li od devítinásobku druhé rovnosti dvojnásobek první, dostaneme rovnost $a^2 = 2b^2 - c^2$. Z dalších dvojic kosinových vět odvodíme analogicky rovnosti $b^2 = 2c^2 - a^2$ a $c^2 = 2a^2 - b^2$, takže $a = b = c$.

Trojúhelníky AKM, BLK a CMA jsou tedy shodné a mají shodné i vepsané kružnice.